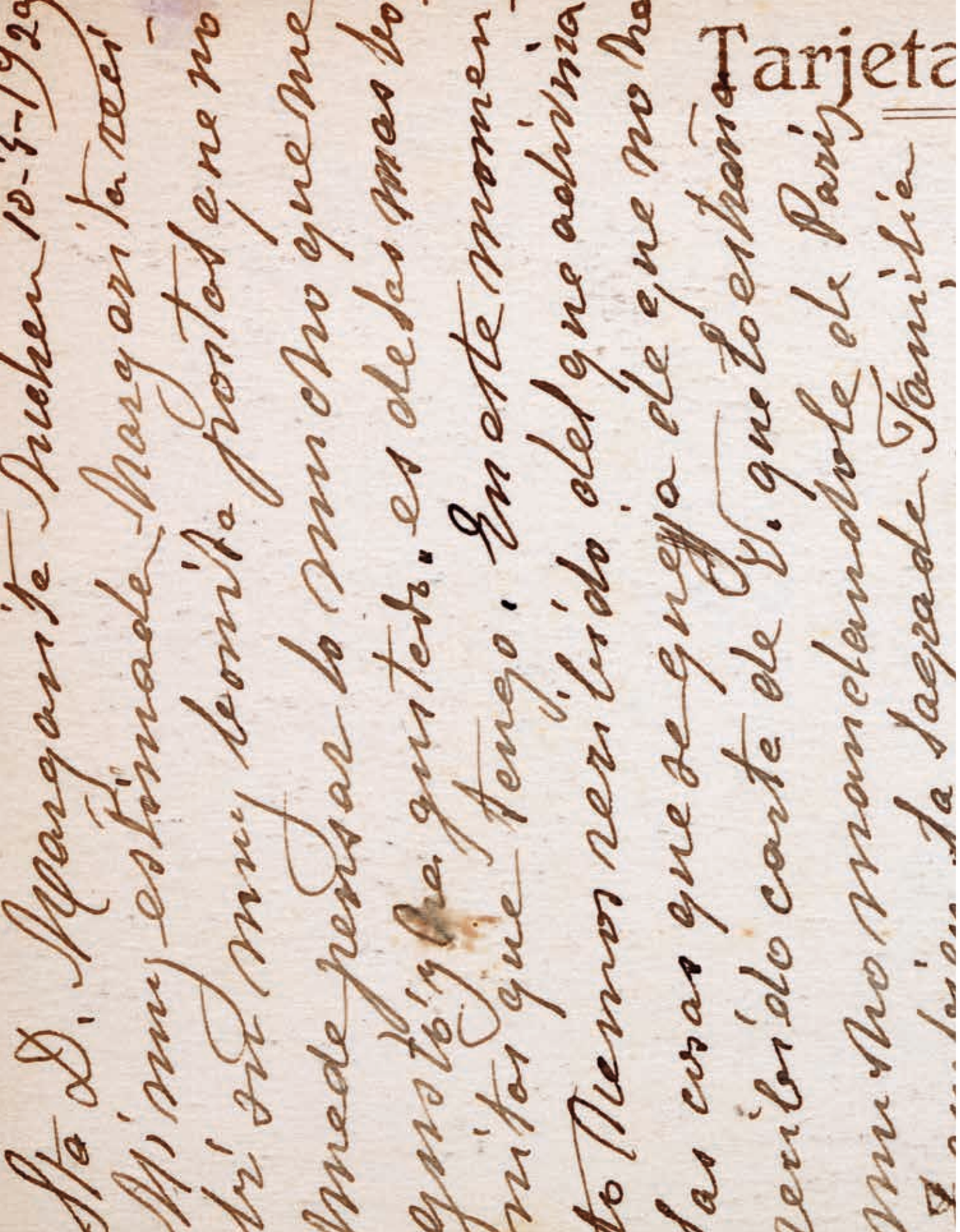


NICOLAU
GUANYABENS

MATARÓ

1900-1935

TARGETES POSTALS

efadós

MATARÓ

1900-1930

TARGETES POSTALS

Primera edició: novembre del 2026

© dels textos: Nicolau Guanyabens Calvet
© del pròleg: Cugat Comas Soler
© de les fotografies, diversos fotògrafs
© de la col·lecció «Targeta Postal»:
Editorial Efadós
© d'aquesta edició: Editorial Efadós

Editorial Efadós
Carrer d'Edison, 3 · Nau A
Pol. ind. les Torrenteres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon: 936 731 212
efados@efados.cat
www.efados.cat

Idea original
Editorial Efadós

Disseny gràfic i maquetació
Editorial Efadós

Col·laboració
Museu Arxiu de Santa Maria

Assessorament lingüístic
M. Neus Doncel Saumell

Agraïments:
Xavier Clavell Nadal
Francesc Costa Oller

Guardes de l'inici
P. V. F. (ED.) / Arxiu Família Guanyabens

Guardes del final
A. T. V. (ED.) / Arxiu Família Guanyabens

Fotografia de la portada
A. T. V. (ED.) / Fons Miquel Bruguera i Planas

Acrònims
MASMM: Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró

———————————

ISBN 979-13-88489-07-5
Dipòsit legal: B-21576-2026

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra, dirigiu-vos a Cedro (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics) «www.cedro.org».

ÍNDEX

Pròleg 5
Presentació 8
Introducció 11

Capítol 1
La ciutat 20

Capítol 2
El raval mariner i el ferrocarril 60

Capítol 3
Entorns agrícoles. Camins,
hortes i equipaments 84

Capítol 4
Col·legis. Internats i altres 112

Capítol 5
Festa i vida social 134

PRÒLEG

MATARÓ I L'ENYORANÇA

CUGAT COMAS SOLER
Periodista

Hi ha poques coses que fascinin tant els mataronins com el Mataró que ja no existeix. Tot allò que va ser i ja no és desperta entre els capgrossos una curiositat gairebé magnètica. Ens agrada mirar enrere, tafanejar com era la ciutat dels nostres avis, reconèixer els espais que trepitgem cada dia quan encara eren una altra cosa. Ens encanten les imatges del Mataró pretèrit. Potser perquè ens expliquen d'on venim. Potser perquè ens permeten imaginar una ciutat que no hem conegut. O potser, senzillament, perquè ens agrada enyorar. Aquesta fascinació té, però, un punt de contradicció molt mataronina. Mataró és una ciutat endèmicament canviant, tossudament abocada a transformar-se, a créixer, a posar-se al dia. Una ciutat que sempre ha volgut progressar, sovint a costa de deixar enrere el que l'havia fet ser com era. Els capgrossos mantenim una tibantor permanent amb la nostra història: l'estimem i ens la carreguem, la reivindiquem i l'esborrem, la trobem a faltar quan ja no hi és i, alhora, no sempre hem sabut conservar-la quan encara hi érem a temps. Som capaços d'enyorar amb devoció un racó desaparegut i de discutir-nos, l'endemà, sobre què fer amb un altre que encara aguanta. Mataró és així. Una ciutat que, d'alguna manera, ha fet de la contradicció amb el seu passat una manera d'avançar.

Per això té un mèrit especial l'exercici que Nicolau Guanyabens ens proposa en aquest volum. Endreçar, documentar i posar a l'abast



THOMAS (ED.) / ARXIU FAMÍLIA GUANYABENS

una col·lecció de targetes postals del Mataró del 1900 al 1935 és molt més que un exercici de recopilació històrica. És oferir-nos un mirall antic on mirar-nos de nou. I fer-ho, a més, a través d'un format que mereix una reivindicació pròpia: la postal, aquella genialitat comunicativa que avui sembla gairebé una relíquia i que tenia la virtut de resumir un món en un rectangle de cartolina. Una sola perspectiva, un sol motiu, una sola venda de realitat. La postal era un exercici de concisió necessària, una manera d'explicar un lloc sense necessitat d'explicar-ho tot. Una imatge que havia de valer per una ciutat sencera. Una síntesi. Un reclam. Un record que es podia enviar lluny i que, ves per on, ha acabat tornant a casa convertit en història.

Hi ha una bellesa particular en aquest llenguatge gràfic: el tel beix que el temps ha anat dipositant damunt les imatges, les tonalitats esvaïdes, les perspectives calculades, la solemnitat involuntària dels que posaven davant la càmera. Tot sembla revestit d'una pàtina de distància que ho fa més bonic, més misteriós i, d'alguna manera, més nostre. Les postals tenen aquesta capacitat de convertir l'ordinari en extraordinari. Un carrer qualsevol, un grup de gent, uns carros, una fàbrica o una processó eren simplement la realitat d'aleshores. Avui són peces precioses d'un món irrecuperable. La quotidianitat, quan passa prou temps, esdevé patrimoni.

I és aquí on el llibre també pot exercir una altra funció, tan valuosa com la documental: fer del coneixement del passat una experiència compartida. Costa imaginar una millor excusa per reunir diferents generacions d'una família al voltant d'una taula que anar passant pàgines i deixar que la curiositat dels més joves es trobi amb la memòria dels més grans. Que una postal susciti una pregunta, que un detall desperti una anècdota, que algú reconegui un indret i un altre expliqui què hi havia abans. Que les imatges facin parlar. Que el Mataró d'ahir es transmeti de pares a fills, d'avis a nets, sense necessitat de lliçons solemnes, només amb el plaer de descobrir-lo plegats.



AUTORIA DESCONEGUDA / ARXIU FAMÍLIA GUANYABENS



ARXIU FAMÍLIA GUANYABENS

Skating Ring Mataronés

Anvers i revers d'una postal del 1905 en què una nena escrivia al «papá» desitjant que ell pogués ser a Mataró per a la seva primera comunió. L'antigor d'aquesta cartolina ens la confirma el fet que es vegi una molt vella pista de patinatge i que a l'anvers hi havia espai per al missatge.

PRESENTACIÓ

LA TARGETA POSTAL, UNA GENIALITAT UNIVERSAL

La targeta postal, coneguda popularment com a «postal», és una peça rectangular de cartolina rígida de mides estandarditzades preparada per escriure i enviar via correu tradicional, sense necessitat d'haver-la de contenir en un sobre. Amb un segell i el nom i l'adreça del destinatari, n'hi ha prou. Es tracta d'un mitjà de comunicació no confidencial. El seu contingut es pot llegir fàcilment i, en conseqüència, no s'usa per a enviaments en els quals la privacitat sigui important. Aquesta és la principal diferència respecte a una carta convencional.

Com a producte comunicatiu, va ser un dels grans invents de la segona meitat del segle XIX. Això sí, va tenir el seu període esplendorós entre la darrera dècada del segle XIX i tota la primera meitat del segle XX. Es popularitzà amb èxit gràcies a l'estalvi en el franqueig, la comoditat i la rapidesa de la tramesa. Una genialitat: feia fàcil un enviament per expressar continguts intranscendents, alhora que comportava que el destinatari s'adonés del lloc on era la persona que la signava.

La targeta postal va trencar la gairebé total exclusivitat d'accés al correu que tenien, fins aleshores, nobles, eclesiàstics i grans agents comercials. Venia a consolidar-se com a producte digne i universal, a l'abast de pràcticament totes les capes socials.

L'invent va fer furor no solament pel seu baix cost i la seva eficiència, sinó també per la incorporació progressiva d'imatges fotogràfiques d'una gran qualitat que el convertirien en un apreciat objecte de col·leccionisme pel seu gran valor històric, documental i gràfic.

La postal va evolucionar quant a mides, disseny, mètodes d'impressió, etc. Des dels inicis es va tendir a unificar criteris i normativitzar i consensuar decisions entre països. Les edicions de postals gairebé sempre van ser, i encara són, cosa de la indústria privada; en canvi, la tramesa s'efectuava, i encara avui es fa així, mitjançant el servei públic postal de Correus de les administracions postals dels estats.

Les postals tenen l'origen a Àustria l'any 1869, data en què el govern d'aquell país va ser el primer a fer-ne d'oficials. En una cara, el segell franquejat i l'adreça del destinatari; en l'altra, la correspondència. Res encara d'il·lustracions. La idea tingué continuïtat i s'escampà. Ja el 1870 s'hi apuntaven Alemanya, Suïssa, Anglaterra, Bèlgica, Luxemburg, els Països Baixos, Dinamarca, Suècia, Noruega i el Canadà; el 1872, França, Rússia i Ceilan; el 1873, els Estats Units d'Amèrica, Xile i Romania.

Les primeres postals oficials a Espanya van ser emeses el desembre del 1873 pel govern de la Primera República. El reial decret que regulava l'ús d'aquest nou mitjà es publicava dos anys abans (maig del 1871), però els esdeveniments polítics i militars van fer que la novetat de la postal no pogués sortir al mercat tal com era previst.

El 1873, l'Estat començà a imprimir targetes oficials. En tenia l'exclusiva de fabricació. Entre el 1873 i el 1887 se'n va prohibir la producció particular. Només a partir del 1887 va ser legal que qualsevol empresa pogués fabricar-ne, seguint la normativa establerta.

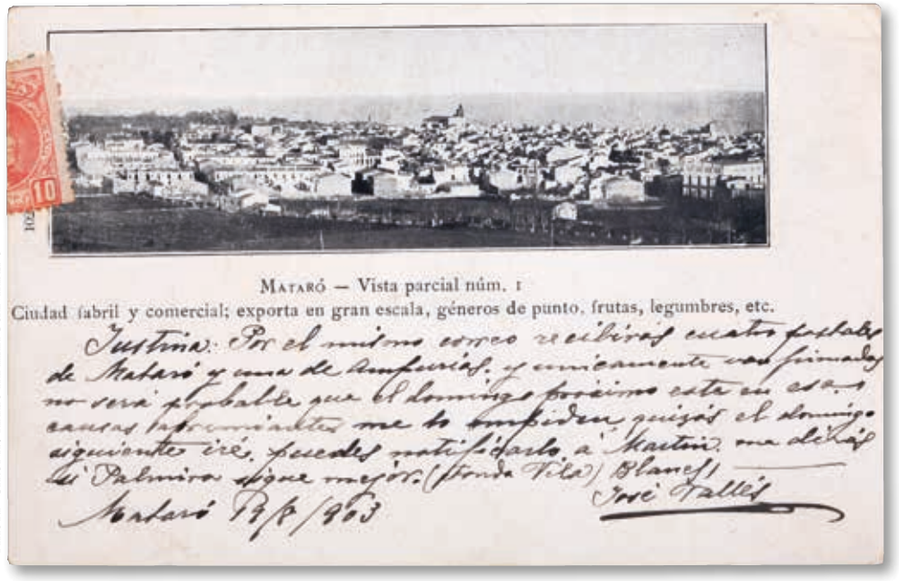
Avui dia, si no fos perquè encara se'n produeixen per a ciutats i contrades d'allò més turístiques, les postals s'haurien extingit del tot. En ple segle XXI, entre l'eixordadora presència de les xarxes socials, podem intuir que són dins dels telèfons mòbils, en forma d'aplicacions en imatge, i s'envien, es reenvien i es tornen a enviar. Quant a funcionalitat, les fotografies digitals comentades i compartides són pures hereves de les postals.



MAURI - GIRONA / ARXIU FAMÍLIA GUANYABENS

Felicitació des de Mataró

Una nena anomenada Joaquina felicitava la seva tieta, el juliol del 1902, amb una icònica imatge de l'Ajuntament. L'espai per escriure li resultava insuficient atès que començava amb lletra ben gran. En aquells primers anys del segle, el missatge no s'escrivia al revers.



MAURI - GIRONA / ARXIU FAMÍLIA GUANYABENS



ARXIU FAMÍLIA GUANYABENS

'Ciudad fabril y comercial'

Anvers i revers d'una postal signada l'agost del 1903. A sota la panoràmica de Mataró capturada des de can Boada es llegia que la ciutat «exporta en gran escala, géneros de punto, frutas, legumbres, etc.». Al revers es llegia: «En este lado se escribe solamente la dirección».

INTRODUCCIÓ

MATARÓ, ATRACCIÓ I RECLAM

Dels enters a les il·lustrades

Les postals dels primers anys no eren il·lustrades. Se les anomenava «enters postals»: a l'anvers hi havia un segell gravat amb el franqueig incorporat i en què només s'escrivia l'adreça del receptor de la missiva; al revers hi anava el missatge escrit que es volia transmetre. En contraposició, la postal privada no portava imprès el segell; per tant, calia afegir-l'hi. El segell venia a ser la prova fefaent del pagament de la taxa estatal que habilitava la postal a viatjar mitjançant el servei postal de Correus d'un indret a un altre sense límit de distàncies, amb la necessària participació de la xarxa de transport ferroviari.

Les targetes postals amb només lletra van durar poc. Les impremtes van incorporar litografies de dibuixos i, més tard, fotografies amb tècniques de fotogravat. Així és com van prendre major interès –podríem dir que «van triomfar»– les veritables targetes postals: les de suport il·lustrat amb fotografia, editades amb voluntat estètica, atractives per al gran públic.

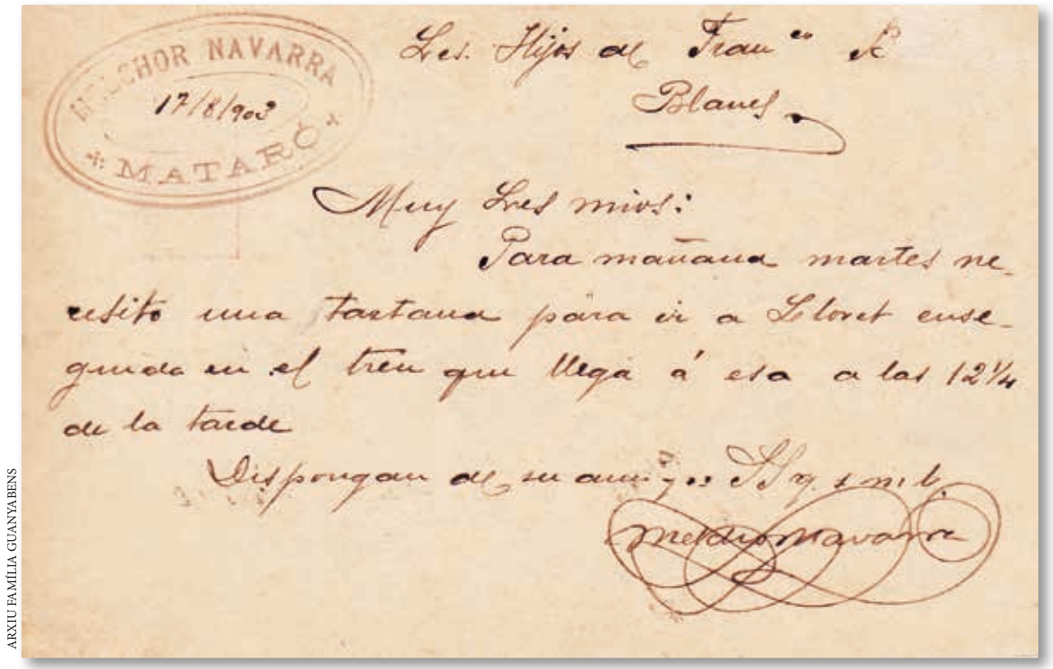
A Espanya, les primeres postals il·lustrades van circular pels volts de l'any 1892 i el primer fotògraf català a editar-ne va ser Amadeu Mauri, que començà cap al 1899.

Quant a la tècnica de producció, va ser clau la implantació de la fototípia, un procés d'impressió fotomecànica predominant entre el 1910 i el 1930. Permetia produir a l'engròs i fer-ne grans tiratges, possibilitant-ne la divulgació i abaratint-ne els costos. Utilitzat per empreses poderoses, normalment contenien numeració i convidaven a fer-ne col·lecció.

Ben diferents eren les targetes particulars elaborades al detall, positivades en un laboratori fotogràfic particular, sense numeració, pensades per enganxar als àlbums de fotografia familiar o per enviar d'una manera limitada, no pas per fer-ne col·leccions. Van ser utilitzades per una infinitat d'establiments i fotògrafs locals, professionals o afeccionats, que sovint no inscrivien el seu nom. Eren de caràcter domèstic, amb escenes familiars, indrets insignes



ARXIU FAMÍLIA GUANYABENS



ARXIU FAMÍLIA GUANYABENS

o reportatges de fets històrics locals..., sempre en petites quantitats. Contenien el típic grafisme de postal: una línia vertical que marcava les dues meitats i l'espai per al segell. Rebien el nom de «fotopostals».

Normativització i funció comunicativa

L'any 1874, vint-i-dos estats crearen la Unió Postal Universal (UPU) per tal de reglamentar i uniformar el trànsit internacional dels enviaments de correspondència. L'acord incloïa la tramesa lliure de les targetes circulades entre diferents estats, amb el segell del país d'origen. També regulava el format de les postals tot recomanant que fossin de 9 × 14 centímetres.

Les primeres targetes postals il·lustrades tenien finalitats comercials o turístiques. En això, Suïssa i França van ser països capdavanters, especialment amb imatges de balnearis. Els primers clients van ser persones econòmicament benestants que desitjaven assabentar familiars i amistats de les seves vacances i dels seus viatges.

El factor essencial és que les targetes postals portaven imprès un dibuix o una fotografia, sovint del lloc on es compraven. Per tant, a les botigues dels indrets d'estiueig i de les ciutats singulars, les targetes postals van ser un article habitual de venda. És així com s'escampaven i transferien escenes, paisatges, monuments, etc. –veritables tresors als ulls dels receptors– a quilòmetres de distància.

A més dels estiuejants de balneari, platja, gran ciutat o poble, hem de pensar en els mateixos vilatans, en tant que emissors, que felicitaven, convidaven o informaven familiars de terres allunyades; i en els empresaris, que veien en les «postals-anunci» l'oportunitat de difondre el seu negoci.

La funció comunicativa de la postal tenia tots els ingredients de l'excel·lència perquè era una amalgama de record, prestigi, contacte familiar, voluntat comercial, intercanvi cultural i reclam turístic. Aquesta notabilitat acreixia pel fet que érem davant d'un producte econòmic, àgil i atractiu. Què més es podia demanar?

Indústria, col·leccionisme i valor documental

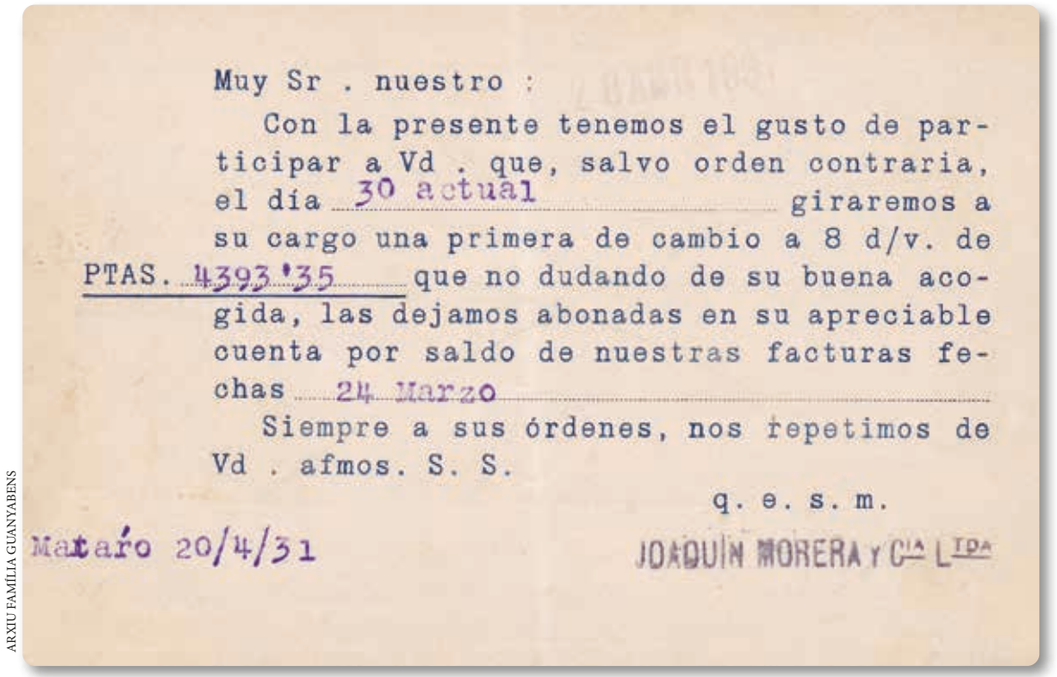
La indústria de la targeta postal va generar enormes beneficis. Des del primer moment, el seu comerç experimentà un creixement sobtat i sorprenent amb xifres de producció milionàries. Era una indústria florent gràcies a la riquesa creativa dels dibuixants, que imprimien art en les cartolines en sintonia amb l'estètica modernista del moment. Era una indústria emprenedora que forçà els tradicionals impressors de Barcelona a replantejar-se

Una postal pràctica

Anvers i revers d'una postal del 1903 enviada per Melchor Navarra de Mataró a uns tartaners de Blanes. Necessitava per a l'endemà –només un dia d'antelació!– una tartana per anar de l'estació de Blanes a Lloret. Exemple de postal-avís sense il·lustració de cap mena.



ARXIU FAMÍLIA GUANYABENS



Muy Sr . nuestro :

Con la presente tenemos el gusto de participar a Vd . que, salvo orden contraria, el día 30 actual giraremos a su cargo una primera de cambio a 8 d/v. de PTAS. 4393'35 que no dudando de su buena acogida, las dejamos abonadas en su apreciable cuenta por saldo de nuestras facturas fechas 24 Marzo

Siempre a sus órdenes, nos repetimos de Vd . afmos. S. S.

q. e. s. m.

Mataró 20/4/31

JOAQUIN MORERA Y CIA LTDA

ARXIU FAMÍLIA GUANYABENS

la visió mercantil redreçant el negoci cap a la fotografia.

Es multiplicaren les iniciatives editorials provinents de fotògrafs consolidats o de retratistes que sortiren del seu estudi i que en algun cas crearen un imperi empresarial. Tanmateix, propietaris d'establiments hotelers o de centres escolars de prestigi, llibreters, estanquers i botiguers rurals també s'apuntaren a la febre d'or de les postals.

Les ganes de tenir targetes postals es van anar estenent per tots els racons de la geografia. La varietat de temàtiques, la bellesa del disseny, les representacions de realitats desconegudes i el preu relativament baix feien de la postal un objecte propens al col·leccionisme.

Bé se'n van adonar els productors de la dèria vinculada a la compilació de postals! Confeccionades a l'engròs i amb grans tiratges, normalment se n'editaven sèries numerades. Tot pensat per fer gaudir d'aquesta afecció. Fins i tot es comercialitzaren àlbums expressament per contenir les anhelades vistes de 9 × 14 centímetres. Milions i milions d'exemplars que s'han emès en més de 150 anys encara avui desperten un viu interès. Els fotògrafs pioners de les postals no podien en cap cas imaginar que el seu treball arribés tan enllà del temps.

La cartofília és una ciència auxiliar de la història perquè el contingut de la targeta postal, en tant que document, és valuós. L'art i les fotografies de les cartolines de l'UPU ens aplanen el camí per retrocedir en el temps i estudiar aspectes de la societat del lloc que mostren i de l'època en què van ser editades; recuperen la memòria visual de generacions passades en aspectes que no es poden trobar en altres documents d'arxiu.

Tanmateix, l'estudi dels reversos pot donar joc a diverses disciplines d'investigació, com les biografies, la genealogia, la sigil·lografia i la història de l'art, de la fotografia o del correu postal. Els continguts dels textos són d'una casuística il·limitada.

Postals de Mataró

A inicis del segle XX, Mataró era una ciutat industrial amb el gènere de punt com a punta de llança, i l'horta i la pesca com a destacades. L'any 1910 tenia 20.000 habitants i l'any 1935 va arribar a 28.000, ocupant el desè lloc, entre les ciutats catalanes, en l'ordre demogràfic. En els tres primers decennis s'edificaren més d'un miler d'habitatges a l'Eixample, formant rengleres uniformes d'edificis de planta baixa i pis –les anomenades «cases de cos». Entre el 1905 i el 1935 s'inauguraren molts equipaments públics, com la nova estació de tren o el mercat de la plaça de Cuba.

Quan l'invent de la postal va arribar, la ciutat de Mataró va estar en el punt de mira, perquè tenia unes condicions geogràfiques i històriques

Una postal notificació

Anvers i revers de la postal comercial que la fàbrica tèxtil de Joaquín Morera enviava als senyors Riva y Garcia de Barcelona per comunicar-los que es girarien 4.393,35 pessetes de llur compte bancari en relació amb unes factures emeses un mes abans.